

Wstęp

Lektura niedawno opublikowanej książki Ireny Poniatowskiej *Chopin w poezji* przekonuje, że bez inspiracji muzyką Chopina polska literatura XIX i XX wieku byłaby zupełnie inna od tej, którą znamy. Wpływu tego domyślać się można, zarówno analizując wysoki poziom artystyczny wierszy, jak i śledząc wyrażaną w rozmaitych formach literackich tematykę polskości, rozumianej przez autorkę książki – podążającą za myślą Bohdana Pocięja – „jako immanentna cecha świadomości kształtowanej przez stulecia (osiągającej w romantyzmie apogeum), świadomości ujętej w najwyższy wysublimowany model struktury, substancji muzycznej u Chopina” [Poniatowska 2020: 71]. W zagadnieniu narodowości, podjętym przez kompozytora i jego sukcesorów w przestrzeni poezji, Poniatowska wyróżnia dwie główne – antynomiczne, jak mogłoby się wydawać – cechy: bojowość i sielskość. Za tymi głównymi punktami odniesienia pojawiają się następne, wśród nich żal, tęsknota, los wygnańca, melancholia, nastrojowość, prostota, doskonałość. Próbując zrozumieć różnorodność i wartościowość Chopinowskich natchnień, ulec można wpływowi stereotypu albo odważnie przekraczać wynikające z niego ograniczenia. Pisze o tym Poniatowska [2020: 155]:

Przytłoczyliśmy Chopina przypisywaniem mu wyrażania tego, co swojskie, narodowe, co wprawdzie podniósł „do ludzkości”, ale on wyrażał więcej – bezsilność człowieka wobec zagadki, wobec sensu życia, jego napięcia i emocje, operował fakturą, formą, melodią i harmonią w sposób, który wytyczył muzyce europejskiej nowe horyzonty, pokazał nieznane wcześniej wymiary ekspresji.

Teksty zawarte w tym numerze „Poznańskich Studiów Polonistycznych. Serii Literackiej” przedstawiają rozmaite literackie i krytyczne odpowiedzi na nieporównywalne z niczym bogactwo Chopinowskich inspiracji. Formuła „dźwięk przed słowem”, choć przez samego kompozytora użyta w innym znaczeniu, pozwala skrótowo ująć fenomen pisarskich odpowiedzi na genialną muzykę.

Prezentowany czytelnikowi zbiór otwierają artykuły poświęcone literackim walorom korespondencji Chopina. Aleksandra Świtka przypomina obiegowy, odcieleśniony portret „elitarnego muzyka salonów”, by zestawić go z realistycznymi, świadczącymi o silnym zmyśle obserwacyjnym wypowiedziami samego kompozytora o cielesności. Autorka studium przytacza dosadne i dowcipne fragmenty listów, po czym zachęca, by widzieć w nich narzędzie autoanalizy. Karol Samsel również zwraca uwagę na zawarte w korespondencji muzyka detale, a następnie przechodzi do próby ujęcia efektu „kosmosu ludzkiego”, czyli społecznego świata znajomych, muzyków, melomanów... Podkreśla przy tym gawędową swadę romantycznego epistolografa, jego ironiczną zaczepność i zdolności autokreacyjne. Co ciekawe, w tym kontekście pisarstwo Chopina zestawia Samsel z twórczością Rzewuskiego i Fredry, a nie Krasińskiego czy Słowackiego. Pogłębione studium relacji autora *Irydiona* z Chopinem przygotowała Ewa Hoffmann-Piotrowska. Dostrzegła m.in., że Krasiński zawarł w listach romantyczne rozumienie muzyki, również w jej związkach z literaturą. Treści te, jak sugeruje autorka, nie mogły nie wywrzeć wpływu na kompozytora, pozostającego w bliskich, nie tylko towarzyskich, relacjach z poetą.

Zapewne jednym z najbardziej znaczących świadectw oddziaływania osobowości i muzyki geniusza na polską literaturę pozostaje

Fortepian Chopina Norwida. Czytelnik zapoznać się może z przekładem wiersza na język niemiecki dokonany przez Rolfa Fiegutha. Natomiast Myrośław Trofymuk łączy w swym eseju perspektywę prywatną – melomana od dzieciństwa zafascynowanego muzyką polskiego kompozytora – z refleksją o wpływie Chopina na twórczość Łesi Ukrainki, której wiersze we własnym przekładzie przytacza. Martin Laliberté, wprowadzając perspektywę muzykologiczną, przedstawia bohatera swego studium jako artystę osiągnącego unikalną równowagę między tym, co wokalne, a tym, co perkusyjne.

Serię szkiców o dziejach upamiętnień i recepcji otwiera artykuł Renaty Stachury-Lupy, badaczki życia kulturalnego Galicji przełomu XIX i XX wieku, o Marcelinie Czartoryskiej, uczennicy kompozytora oraz wykonawczynie jego dzieł, i Stanisławie Tarnowskim, krytyku usiłującym uchwycić cechy osobowości twórczej Chopina w wymiarze psychologicznym i społecznym. Joanna Zajkowska natomiast przedstawia w swym odkrywczym studium XIX-wieczne narracje „dziecięcego pokoju”, czyli portrety muzyka w publikacjach dla najmłodszych. Istotną rolę obchodów setnej rocznicy urodzin Chopina na przedprożu wielkiej wojny i na początku nowego rozdziału starań o odzyskanie niepodległości przedstawia Tadeusz Budrewicz. Wiesław Mateusz Malinowski przygląda się recepcji francuskiej, w erudycyjnym przeglądzie przytaczając przykłady zaczerpnięte z twórczości George Sand, Maurice’a Rollinata, Marcela Prousta, Anny de Noailles, Edmonda Rostanda, André Gide’a, Serge’a Gainsbourga, Marie-Véronique Gauthier, Érica-Emmanuela Schmitta. Czytelnik może się przekonać, że bogactwo Chopinowskich odniesień w literaturze polskiej nie jest bynajmniej czymś wyjątkowym.

Na ostatnią część tomu składają się artykuły poświęcone konkretnym dziełom literackim inspirowanym twórczością kompozytora. Aleksandra Sikorska-Krystek i Jędrzej Krystek zajmują się przykładem Artura Oppmana, podejmującego próbę fabularyzacji utworów Chopina, odwzorowania ich w języku poezji. Augustin Voegele poszukuje odpowiedzi na pytanie, dlaczego Gide tak często zestawiał Chopina i Baudelaire’a. Rozwiązanie tkwi, zdaniem autora szkicu, w stosowanej przez obu estetyce dyskrekcji. Karolina Orłowska przedstawia pogląd Cezarego Jellenty, który

twórczość kompozytora uznał za szczególnie uderzający przejaw złożoności i niezwykłości romantyzmu. Maria Jolanta Olszewska przypomina dramat *Ostatni koncert* Stanisławy Fleszarowej-Muskat, osnuty wokół pożegnalnego występu pianisty w Warszawie. Na zakończenie Dobrawa Lisak-Gębala charakteryzuje chopinologię Piotra Wierzbickiego, eseisty starającego się stworzyć własny „muzyczny” styl.

„«Syndrom chopinowski» utrwalił się w poezji, ale nie kosztuje, bo zawiera głębię emocji ludzkich, indywidualnego losu człowieka i wzniosłych porywów wspólnoty narodowej, ludzkiej” [Poniatowska 2020: 416]. Oby ten różnorodny zbiór, proponowany do lektury miłośnikom Chopina, zainspirował następne ujęcia.

Wiesław Ratajczak

Bibliografia

Poniatowska Irena (2020), *Chopin w poezji*, NIFC, Warszawa.